

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA U ZAGREBU.

Br. 1.

U Zagrebu 1922. god.

Godište XVIII.

Planinari!

Val rata, koji je uništilo mnogu kulturnu instituciju a mnogo njih zaustavio u razvoju, nije poštedio ni naše društvo. Tek što je g. 1914. počelo ponovo izdavati samostalno glasilo „Hrvatski Planinar“, bilo je prisiljeno nesretnim prilikama ratnim, da nakon sedmog broja obustavi dalnje izlaženje tako lijepo započetog djela.

I eto nakon stanke od punih osam godina, a uz vrlo teške prilike u tiskarskom obrtu uspjelo je velikom požrtvovnošću naših članova, da opet uskrisimo „**Hrvatski Planinar**“. Misao vodilja tih požrtvovnih i za naše planinarstvo zagrijanih ljudi bila je, da našim članovima omoguće vlastito glasilo, pak da kroz njega dodju u bližu svezu svi članovi diljem naše domovine, i da medjusobnim upoznavanjem pridignu i pomognu što jači razvoj hrvatskog planinarstva. Da putem „Hrvatskog Planinara“ upoznaju sve naše prirodne krasote, da se dive našim gorama, pak da polazeći te gore upoznaju svoju rodjenu grudu što bolje i da je što više prljube. U tom nastojanju naći će obilne potpore u „Hrvatskom Planinaru“, koji će donositi štivo iz područja planinarstva uopće, a napose o našim domaćim planinama.

Da uzmognemo „Hrvatski Planinar“ dolično opremati i uredjivati, potrebna je suradnja svih planinara, koji će nam slati razne opise iz naših krajeva, kao i dobrih i lijepih slika, kojima ćemo uresiti naše glasilo.

Uz ovu moralnu potporu „Hrvatskom Planinaru“ od velike je važnosti i financijalna potpora članova. Kako je danas papir, tisak i radna snaga silno skupa, jasno je, da izdavanje našeg glasila stoji velikih novčanih žrtava. Da uzmognemo namaći dovoljno sredstava za stalno izlaženje, potrebno je, da se što više članova odazove pretplatni, kako bi „Hrvatski Planinar“ mogao izlaziti u što ljepšem i opširnjem ruhu.

Zato, planinari, nastojte svim silama, da nam se naše glasilo što više raširi, a s njime da se podigne što jače i planinarska svijest.

Za naše planinarstvo.

Dr. I. Krajač.

Jastrebarsko.

Istovremeno sa prvim zamecima svijesnog alpinizma u današnjoj svjetskoj civilizaciji probudio se je i u Hrvata smisao za ljepotu rodjene grude, pa je pjesnik Petar Zoranić već god. 1536. u svojim »Planinama« opisao svoj put kroz Paklenicu preko Velebita pa na Dinaru, gdje ga je prekorila Hrvatica vila, da naše od tudjinskih ljepše i gizdavije zemlje našom nepomnjom zanemarene stoje bez hvale i časti.

U vijeku procvata alpinizma, samo 17 godina iza nastanka svjetskog najstarijeg Alpine Club-a u Londonu, osnovali smo god. 1874. »Hrvatsko planinarsko društvo« sa sjedištem u Zagrebu, uz poljsko, najstarije planinarsko društvo čitavog Slavenstva. Ovo društvo, koje je niklo iz naše kulturne potrebe, uzdržali smo iz vlastite snage, bez potpora, djelomice i protiv volje državne vlasti, koja mu je rad stezala u uske granice. Idući stazom naše historijske tradicije, mi smo konac god. 1918. pozdravili kao početak slobode razvoja i osigurane realizacije naših velikih kulturnih idealja.

Uložili smo sve sile za procvat planinarstva, te smo postigli uspjeha: i u pitanju organizacije ukupnog planinarstva Slovenaca, Hrvata i Srba u cilju zajedničkog paralelnog rada za sporazumno ciljeve na jedino ispravnom osnovu stečenih pozicija i kulturnih vrednota; i u našem unutarnjem radu, gdje smo društvo podigli na blizu tri tisuće članova, razvili jaku praktičnu alpinističku djelatnost članova u našoj domovini, a i u inostranstvu, vodili i planinarski odgajali mladež, izdali i pripravili vodiče i karte, pribavili planinarska skloništa kod kuće, pružili podlogu za razvitak planinarstva, gdje ga još nema u našoj državi planinarskom izložbom 1922. u Zagrebu itd.

Naši ciljevi, koje postizavamo već samim našim intenzivnim radom, jesu od opće kulturne i narodne važnosti. Našoj inteligenciji pružamo za njen jednostrani duševni rad protutež u fizičkom naporu u najljepšoj domaćoj prirodi, čime pomažemo domaćoj civilizaciji dati pod noge realno tlo rodjene grude. Stvaramo trajni uski i srdačni dodir između našeg grada i našeg sela, povezujući oboje kulturnom narodnom vezom. Isto tako povezujemo vezama domaće civilizacije sve naše pojedince, ma gdje se nalazili, sa materom zemljom i njenim životom.

Najvažnije je naše djelovanje: odgoj novih idućih generacija, napose buduće inteligencije. Odgoj je to tijela, zdravlja, snage, iskustva, energije, samopouzdanja i odvažnosti, odgoj estetski i etički. Vodeći mladu generaciju na domaće planine, u prirodu, čuvamo ju od opasnosti alkoholizma i niskih strasti; postavljamo ju za čitav njen budući život na realno tlo i prirodan život; učimo ju poznavati i ljubiti pravu, ne umišljenu rodjenu grudu i narod; pomažemo joj do pravog shvaćanja narodnog života, njegove prošlosti i njegovih težnja. Odgajamo ju za poštivanje vrhovnog zakona: slobode razvoja, i vrhovnog cilja: zdrave civilizacije na osnovu zdravlja i realnosti. Iz poznanstva sa božjim zakonima u prirodi hoćemo joj ucijepiti u srce: energiju, ustrajnost, samopomoć i karakternost. U slučaju narodne pogibli stvaramo tako od nje najjaču intelligentnu obranu domovine.

Ovim razvojem pomažemo stvarati odozdo iz naroda i njegove zemlje solidnu i čvrstu osnovku za našu ukupnu narodnu civilizaciju, što počiva na vlastitoj socijalnoj snazi naroda, koji ne izumire — a to je najveća tvoračka moć u čovječanstvu.

Da sve to uzmognemo primjerenum praktičnim sredstvima provadjati, potreban je prije svega dovoljan godišnji dohodak, a to možemo postići za sada samo povišenjem broja članova »Hrvatskoga planinarskoga društva« za barem 1000 do 1500 članova. Postigavši tek time sigurnu ekonomsku osnovku, moći će društvo sva svoja nastojanja koncentrirati na unutrašnji rad, napose na: podizanje škola, markacija, izdavanje vodiča, priručnika i lista, te na praktički i teorijski odgoj naše nove generacije. Radeći na osnovi reciprociteta sa slavenskim društvima svaki naš intenzivni rad jača sam po sebi planinarstvo u državi ŠHS i cijelom Slavenstvu. Podupirat ćemo osnutak i razvoj srpskog planinarstva, a sa razvitim slovenskim podržavamo i podržavat ćemo najtešnje

veze, sve na osnovu ravnopravnosti i slobode razvoja, te čemo njegovati veze i sa ukupnom slavenskom alpinistikom.

Mnogi hrvatski gradovi, a i veća mjesta, nisu jošte osnovali naše podružnice, pa je vrijeme, da to učine.

U mjestima, gdje opstoje odbori za poljepšanje okolice, neka se isti konstituiraju unutar podružnice HPD, koju valja osnovati. U mjestima, gdje je s bilo kojeg razloga jošte nemoguće osnovati podružnicu, neka pojedinci dogovorno pristupe najблиžoj podružnici HPD, ili središnjici u Zagrebu dok uzmognu sami u svom mjestu podružnicu osnovati. Američki Hrvati, u koliko ne mogu vlastite podružnice osnovati, neka se upišu u središnjicu u Zagrebu, ili podružnicu najbližu njihovu rodnom mjestu. Oci obitelji neka misle na svoju djecu i neka nas podupru članarinom. Imućnici neka podupru naš pokret darom za gradnju koliba ili njihov namještaj ili za izdavanje lista! Gradovi, općine i korporacije neka pristupe kao članovi utemeljitelji.

Naše podružnice opstoje u: Gospiću, Senju, Ogulinu, Jastrebarskom, Petrinji, Delnicama, Fužinama, Mrkoplju i Orahovici.

Pregnimo svi složnim silama, na prvom mjestu povećanjem članstva, da razvijemo ovu staru našu kulturnu afirmaciju, jednu od posljedica naše tisućljetne veze sa zapadnom civilizacijom, sve u dobro i zdravlje naše djece i našeg naroda, a za korist civilizacije svih južnih Slavena.

Boka Kotorska i njena okolica.

I. Pany,

Rijeka.

Na jugu naše Dalmacije uvalilo se more medu strme brdine i stvorilo više zaliva nalik fjordovima, koje zajedno nazivamo »Boka Kotorska«.

Već u staro doba je to znamenit kraj zbog dobrih luka i maslinovih šuma. Okolica je vrlo gorovita, neprohodna, ali krasna. Sam goli krš, malo zelenila, sjeća nas na Velebit.

Sl. 1. Otoci pred Perastom.

(Fotogr. J. Pany).

Boka se sastoji u glavnome iz 4 zaliva, koji se medu sobom vrlo razlikuju. Vanjski, zalin Topla, svakako je najubaviji, pun zelenila, uz obalu mjesto do mjesta, a u sredini malen gradić Ercegnovi sa vrlo slikovitim položajem, pak grčkoistočni manastir Savina i dolina Kuti. U pozadini se uzdigao kameniti Radostak sa vrlo zanimivim pećinama i stijenama.

Odayle nas vodi Kumborski tjesnac u tivatski zalin. Njemu na istoku podiže se silni Lovčen, po imenu barem, svakome poznat brije. U zimi, kad je pun snijega, di-

vota ga je gledati. Na podnožju mu se proteže plodna dolina Župa te mašenj otočići Prevlaka i Otok. Nedaleko leži na podnožju poluotoka Vermač mjesto Tivat, a nad njim seoce Lastva gornja.

Iz tog zaliva dolazi se kroz tjesnac Verige u nutarnju Boku, koja se dijeli u rivanski i kotorski zaliv. Na raškršcu leže, nasuprot starom gradiću Perastu, dva malena otočića sa rim.-katoličkom i grčko-istočnom crkvicom. Od zaliva rivanskog počimljje divlja Kri-vošija.

Gradić Perast sastoji se iz gotovo samih dvoraca, ostataka nekadanjeg bogatstva. U mletačko doba igrao je svojim dobro razvijenim pomorstvom veliku ulogu, ali je sada pust zbog pomanjkanja vode. (Sl. 1.)

Zaliv kotorski opkoljen je istočno vrlo strmim stijenama, na zapadu pak sa plodnim obronkom Vermača. Na kraju zaliva jest grad Kotor, na samom podnožju Lovčena. Odavle počimljje znamenita cesta, koja nas vodi u Crnogoru, uklesana u same stijene sa nekih 20 zavoja.

Imao sam rijetku priliku, da pohodim gotovo svu okolicu naše Boke, pak hoću, da i našeg čitatelja upoznam s tim divnim krajem.

Kada sam prispio u Boku, bila mi je prva pomisao, uspeti se na Lovčen i neće biti planinara, koji si tom prilikom nebi isto poželio. Pohodio sam ga dva puta, jednom u jesen, a drugi put u proljeće.

Prvi put zaputisemo se iz Tivata manje društvo u samu zoru cestom uz Vermač i plodnu Župu do raskršća ceste lovčenske. Odatle polaganim usponom uz obronak Solara do Dolova na podnožju Stirovnika, najvišeg vrhunca lovčenskog sklopa. Uz put sastasmo starog Crnogorca sa svojom mladom unukom. Gonili su blago na pašu u Dolove. U početku bio je starac štuljiv, ali vremenom smo se sprijateljili i on mi je mnogo toga pričao krasnim svojim narječjem. Na rastanku nadario sam ga duhanom i bio je jadnik presretan.

U Dolovima se malo odmorismo i onda je započeo vrlo naporan uspon preko silnih grebena na sam vrhunac (1753 m), kamo prispjesmo upravo u podne. Vidik je divan. Pod nogama leži Boka, u moru se zrcale okolne stijene, a sve to nadkriljuje ogromni Orjen. Na protivnoj se strani proteže vidik nepregledno daleko u Hercegovinu, Crnogoru, Srbiju i Albaniju, a pozadinu resi gorostasni Durmitor, najviši sklop Crnogore.

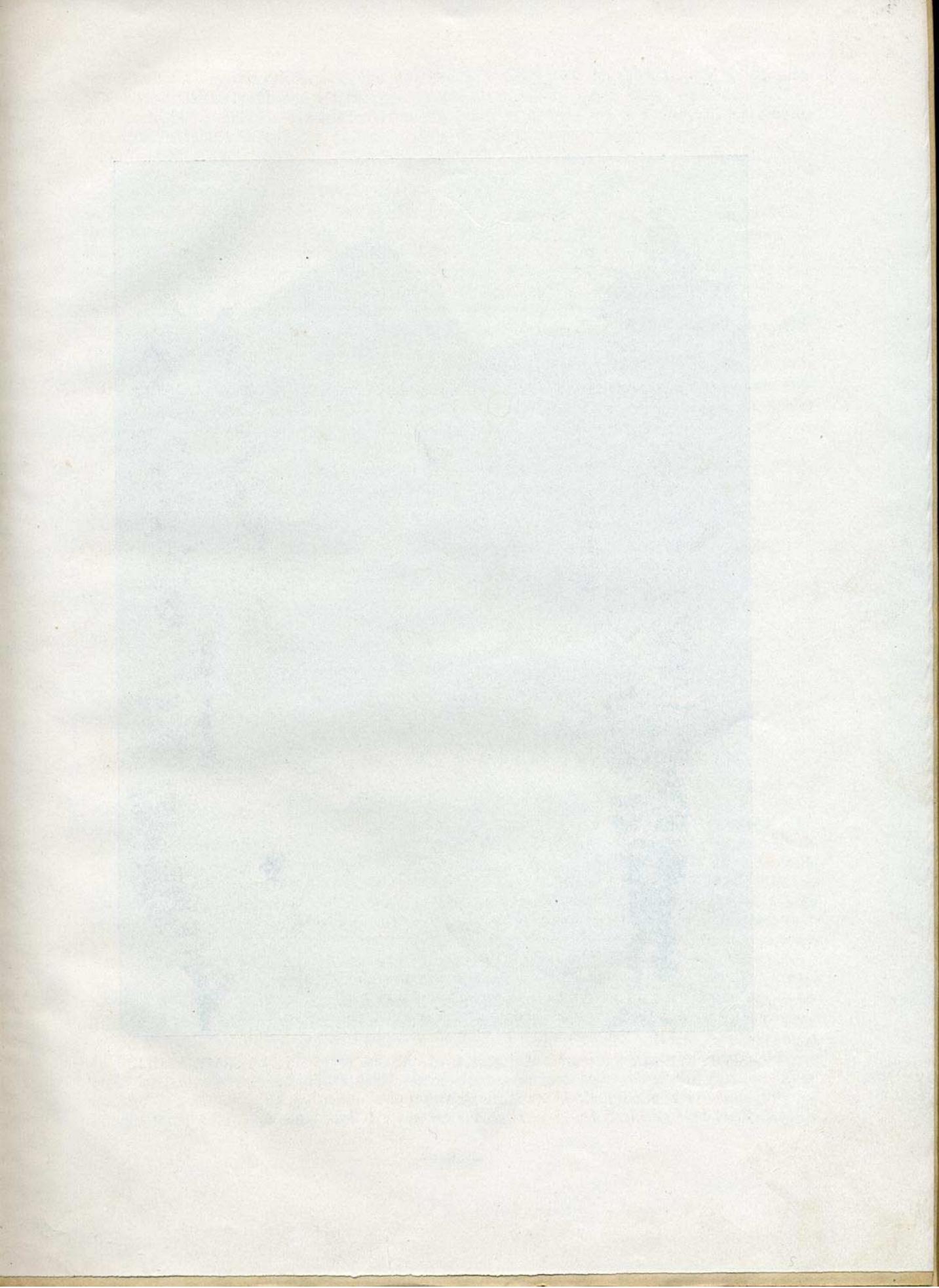
Nakon duljeg odmora započeo je silaz. Kroz gudure i preko stijena prtili smo se u silnoj vrućini i evo nas nakon 2 satnog hoda na sedlu Kuk. Tko se boji napornog hoda na Lovčen, tomu se može preporučiti posjet Kuka; od Kotora traje uspon dobrim nogostupom do Krstaca, a dalje cestom oko 3½ sata.

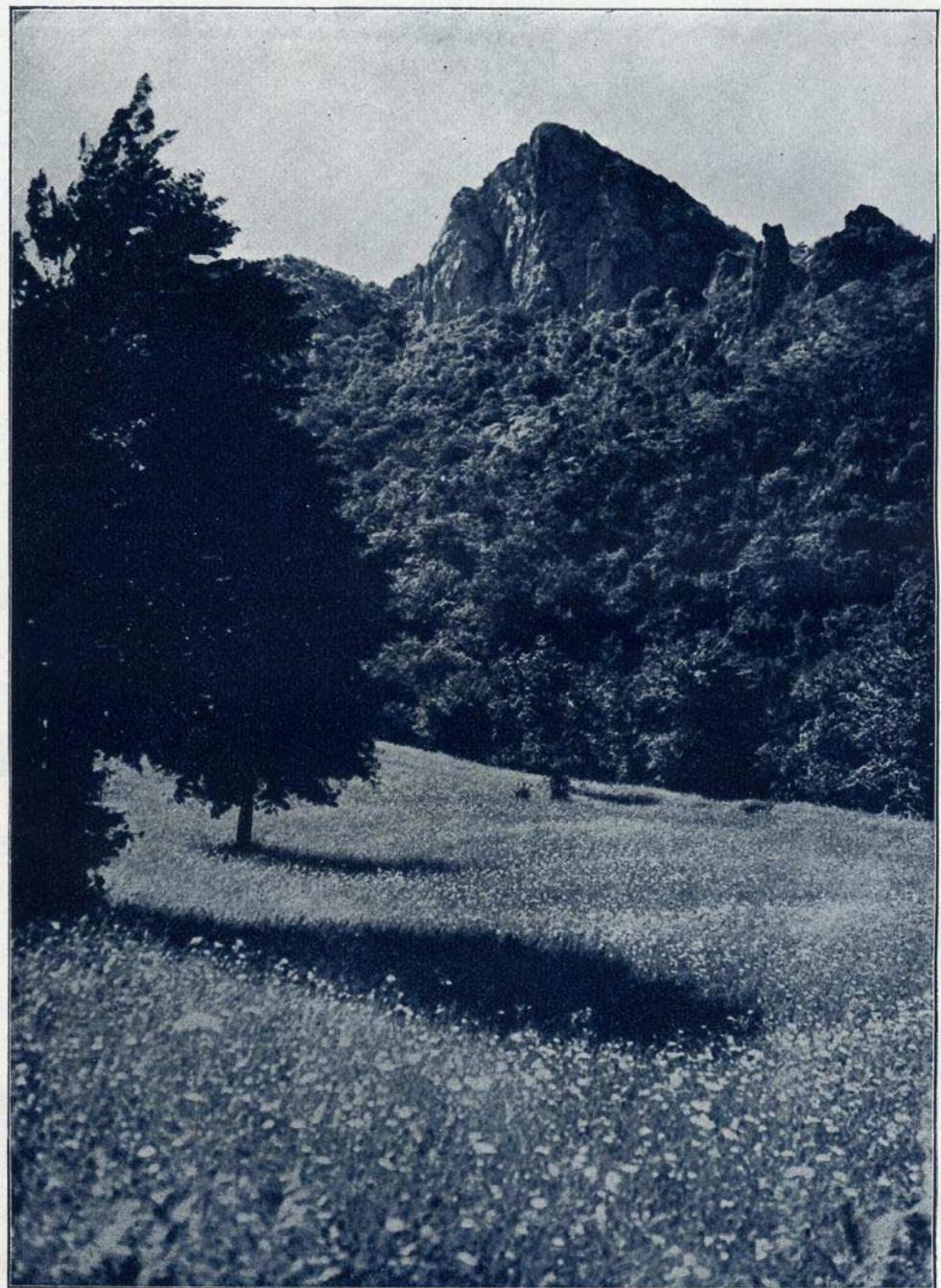
Odavle je još ljepši vidik na Boku samu, okolica se ne može više tako krasno pregledati. Po lijepoj cesti sišli smo do sedla Krstac, a odavle starim nogostupom u Kotor, kamo prispjesmo u 7 sati na večer.

Izlet u proljeće je bio sa športske strane znatno zanimiviji, budući, da smo od Krstaca imali duboki snijeg, a vrhunac bio je zaleden. Izgleda nismo imali poradi guste magle.

Takoder vrlo lijep, a uz to manje naporan je uspon na Radostak (1446 m). Najzgodnije je krenuti od Ercegnovog cestom preko sela Kameno do izvora Čezma, a odanle nogostupom do na sam vrh. Put traje 5½ sati. Ja sam se jednom uspeo iz Zelenike, kroz dolinu Kuti preko strmih stijena do Kapele Sv. Nikola. Bilo je to u proljeće. U dolini bio težak, mirisav zrak, a jutarnje sunce me je peklo. Bio sam onaj put bez društva. Uspinjanje preko stijena bilo je vrlo naporno, a uz to silesija zmija. Od Kapele išao sam preko gudura i dolina do ceste, a odanle bez nogostupa do na vrh, ali po drugi put nebi toga činio. Silaz je bio vrlo ugodan preko žlijeba u dolinu potoka Pijavice. Tu leži istoimena crkva na vrlo slikovitom položaju. Uopće je to osebujnost Boke, da leži na svakom ubavom mjestancu po crkvica sa grobljem. Osobito grčko-istočne se tu ističu ukusnom građnjom.

Na jugu tivatskoga zaliva prostire se poluotok Obostnik sa prevlakom Krtole, na kojoj se nalazi u zalivu Pržno kod Trasta krasna pješčana obala.

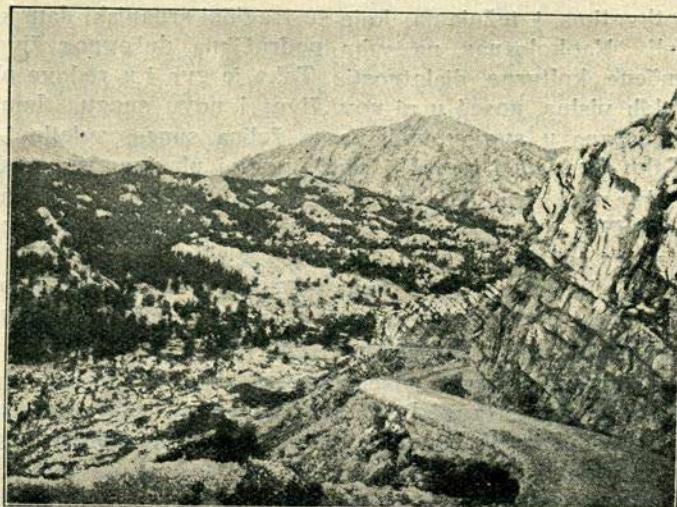
ISPON KLEKA.

(FOT. PAULIĆ).

Najljepši je izlet za ustrajnog planinara svakako uspon na Orjen (1895 m). (Sl. 2.) Na granici Dalmacije, Hercegovine i Crnogore uzdiže se ogramni gorski sklop, obrašćen dijelom bijelogoricom, a dijelom crnogoricom; neprohodan je to kraj još pun divljači, isprelpeten uvalama, strmim stijenama, a često se naide na doline, pune snijega i u ljetu.

Izlet na Orjen trajao je jedan dan; oko 65 km u 17 sati, a uz to i uspon od skoro 1900 m i natrag. Bilo je to u jeseni. Za jedne mješevne noći krenuo sam sa 2 prijatelja iz Risana u $3\frac{1}{2}$ sati u jutro prečacem kroz strme gudure preko Sv. Petra do na cestu, a odavle nakon kratkog odmora do mjesta Crkvica, koje leži u sredini Krivošije. Okolica je tu vrlo različna. Imade predjela sasma golih, a drugi opet obrašćeni gustom šumom. Na putu do Crkvica imali smo prilike viditi izlaz sunca. Upravo iza Lovčena uzdigla se usijana kruglja, a okolni vrhunci su sveviše i više mijenjali svoju boju od tamnosivog u plavo. Divota!

Od Crkvice, vrlo ubavog mjestanca, vodio nas put uz podnožje kose Veli Kobac do sedla orjenskog kroz dívne šume. Na sedlo prispjesmo oko 11 sati. U bližim stijenama vidi se nekoliko ulaza u špilje, koje su po pripovijedanju tamošnjih pastira nekoje tako duboke, da im nisu mogli doći na kraj. Radi pomanjkanja vremena nisam se time mogao zabaviti, i mi krenusmo na sam vrh po dosta tegotnoj stazi. Za sat i pô bio sam na vrhu. Na more je slab izgled, ali tim ljepši u Hercegovinu i Crnogoru. Mnogo ljepši,

Sl. 2. Sedlo orjensko. U pozadini Orjen. (Fot. I. Pany).

nego sa Lovčena. U kratko vrijeme navukli su se debeli oblaci i počela sipiti sitna kiša, te mi krenusmo na povratak istim putem do sedla. Ljudi kažu, da su u godini rijetki dani, kada ne pada na Orjenu kiša, ili se barem ne zavije u oblake. Od sedla vodio nas put dobrom, jako šljunkom posutom cestom kroz šumovit Balješin dolac, gdje se cesta nebrojivo puta vijuga, do sela Vrbanje. Tamo smo se uz zdenac odmorili i tom prilikom porazgovorio sam se sa Hercegovcima. Muškarci sa handžarima, a žene svaka sa vretenom. Pripovijedali su mi mnogo o šteti, što ju prave vukovi medu blagom, a ima i medvjeda.

Nakon odmora krenuli smo — i to je bio sada najtegotniji dio izleta — kroz Bjelotinsku visoravan do Lazarevića, gdje smo se $\frac{1}{2}$ sata odmarali, a onda dalje do kamena, gdje smo stigli na cestu, što vodi od Ercegnovog do pod Radostak. Bjelotinska visoravan nalikuje na velike stube. Ravnim dijelom je lako prolaziti, ali kada se silazi, onda se čovjek dobro umori. Pratila nas nekih 2 sata jedna starica i tako mi je u razgovoru ipak bolje prošlo vrijeme. Vrlo se je čudila, kad smo počeli jesti uz put rastuće divne kupine. To narod ovđe ne jede. Od Kamenâ išli smo prečacem do pred Ercegnovi, a odanle kući, kamo stigosmo oko 10 sati na veečer.

Vrlo lijep je također i izlet na Goli Vrh iza Risana. Uspon traje u svemu 4 sata. Žali bože me je i za tog izleta pratila gusta magla. Mora da je na Krivošiju odanle lijep izgled.

Za vrijeme mog boravka u Orahovcu uspeo sam se na strme stijene Gomilice (980 m). Odanle se pruža na zaliv Kotorski krasan izgled. Vermač se zrcali u moru, a sve natkriljuje bijeli Lovčen, pun oblaka.

Okolica Boke u velike naliči na Velebit, samo da je tu još divljije i pustije. Svakako je proljeće najzgodnije za izlete. Za zimski šport ovaj kraj poradi silne bure i mećava nije. Sada imade još i velikih poteškoća noćištem i opskrbom, no i to će se uskoro poboljšati, pak će onda imati naš planinar prilike, da se uvjeri o krasotama, koje sam u tim skromnim retcima pokušao opisati.

Hrvatska Planinarska Izložba u Zagrebu 1922.

Ing. Stjepan Szavits-Nossan.

Zagreb.

Po svršetku svjetskog rata, koji je strahovitom snagom potresao moralnim i materijalnim temeljima čovječanstva, vidimo, kako se duh ljudski, željan napretka, opet vraća onim kulturnim pothvatima i težnjama, koje su tragični srpanjski dani kobne godine 1914. tako naglo prekinuli. Naokolo nas, na svim područjima duševnog života, vidimo žive znakove podvostručene kulturne djelatnosti. Tako je evo i u redove planinarstva dunuo svjež vjetar s gorskih visina, noseći u nj nov život i novu snagu. Izmučena i izmorena čovječja duša, razočarana u svojim nadama, a željna sunca, svjetla i života, vraća se natrag prirodi. Tako imademo tumačiti nagli razvoj planinarstva poslije rata.

Revno naše Hrvatsko Planinarsko Društvo ispravno je shvatilo duh vremena, kad je odlučilo, da vodstvo i sistematsku organizaciju našeg planinarstva preuzme u svoje ruke, jer samo sistematski i vješto organizirani rad može naše planinarstvo doći do one visine i savršenosti, koju od njega s pravom očekujemo. Za razvitak jednog svestranog planinarstva imademo u našoj domovini sve preduvjet, ovisi dakle samo o nama, kako ih budemo znali iskoristiti.

Da se javnosti prikaže stanje našeg planinarstva ne samo uže nam domovine Hrvatske, već i cijelog slavenskog Juga, i da se i najširi krugovi zainteresuju za taj zdravi i otmeni šport, odlučilo je Hrv. Plan.Društvo, da početkom god. 1922. priredi u Zagrebu planinarsku izložbu.

Ova je odluka bila tim hvalevrijednija, ako se uvaže teške današnje prilike, kojima se ima da bori svaki kulturni pothvat. Poratna psihoza u punome jeku, nesredene gospodarske i društvene prilike, potpuno razrovan socijalni poredak i time otešcane životne prilike nisu čimbenici, koji bi pogodovali priredbi jedne tako eminentno kulturne izložbe.

Pa ipak Hrv. Plan. Društvo nije žalilo ni truda ni troška, da postigne barem ono, što se među današnjim prilikama postići dade. Rad mu je bio okrunjen dobrim uspjehom. Ocijenimo li danas objektivnom kritikom našu planinarsku izložbu, to moramo doći do zaključka, da je ona bila u istinu dielo velikog kulturnog zamašaja. Bila je, ako i nepotpuna, to ipak dobra slika današnjeg stanja našeg planinarstva. Osim popularizacije planinarstva stekla je ona plemenitom tom športu i mnoštvo novih prijatelja i tako u svakom pogledu postigla svoj cilj!

Planinarska izložba održana je susretljivošću gradske općine u Umjetničkom Paviljonu, a otvorio ju je, u subotu 21. siječnja u 18 sati, predsjednik HPD dr Ivan Krajac pozdravnom besjedom. Među prisutnim brojnim općinstvom bili su: u zastupanju kr. namjesnika banski savjetnik dr. F. Goglia i vladin tajnik dr. I. Hadži, gradonačelnik arh. Vi. Heinzl, začasnji predsjednik HPD Miroslav grof Kulmer, predsjednik Zagr. Zbora ing. V. Stiasny, rektor tehničke škole prof. ing. Stipetić, predsjednik društva za promet stranaca prof. Janeček, u ime povjereništva za prosvjetu i vjere prof. Bučar, konzul francuski, poljski i češki, odbor HPD, te mnogi drugi planinari i brojno općinstvo.

U značajnom svom govoru istakao je dr. Krajač činjenicu, da prvi zamec, našeg planinarstva sižu do u 16. vijek, kada je u Dalmatinskoj Hrvatskoj pjesnik Petar Zoranić već god. 1536. opisao svoje uspone po Velebitu i Dinarskim Planinama. Tako rano očitovanje planinarstva u nas ne treba da nas čudi, jer je samo jasan odraz onog jakog osjećaja za prirodu i njene ljepote, koju slavenska rasa u svojoj osjećajnoj duši već od pamтивjeka posjeduje.

Pravi alpinizam u današnjem smislu razvija se kod nas kao i u ostaloj Evropi tek u drugoj polovici 19. vijeka, a kao vidljiv znak toga treba shvatiti postanak planinarskih udruženja u gotovo svim evropskim državama. Tako je na slavenskom Jugu prvo udruženje te vrsti »Hrv. Planinarsko Društvo« osnovano god. 1874. u Zagrebu, za njim dolazi »Bugarsko Plan. Društvo« osnovano god. 1890. u Sofiji i »Slovensko Plan. Društvo« osnovano god. 1894. u Ljubljani. Zasluga je tih udruženja, da se planinarski pokret doskora živo razmahaо medu Južnim Slavenima. Planinarska anketa u Ljubljani prihvatiла je dne 15. svibnja 1921. predlog Hrv. Plan. Društva, da se osnuje kao viši forum alpinizma »Savez Planinarskog Savesta« u cilju promicanja uzajamnih planinarskih veza medu Sjevernim i Južnim Slavenima.

Nakon što je u dalnjem dr. Krajač markantnim riječima opisao duševno i tjelesno znamenje planinarstva i bacivši pogled u njegovu budućnost, završio je riječima: »Na razmedu Istoka i Zapada neka nam naš alpinizam pomogne, da u svom srcu stvorimo hram Veličanstva Prirode, hram Boga Ištine, Boga Ljetote, Boga vladara, koji se očituje u istini prirodnih zakona i slobode razvoja. I tu je zadaća hrvatskog, kao našeg najstarijeg planinarstva, da probudi, da oživi, da razbukti pravi nacionalni smisao za rodenu grudu, smisao, koji živi, koji gori, koji oplemenjuje, koji stvara, koji ljubi a ne razara, koji je istinit, velik i lijep!«

Svršivši tako svoju besedu proglašio je izložbu otvorenom i pozvao prisutne, da je razgledaju. Neka i meni bude dozvoljeno, da šetnjom kroz Umjetnički Paviljon prikažem cij. čitateljima, što su sve izložili naši marni planirati.

Podimo na prve u istočnu dvoranu. Tu će nam se u sredini sale zaustaviti pogled na krasnom modelu planinarske kuće, izrađenom od »Hrv. Radiše« po načrtima odbornika HPD g. graditelja Stjepana Uršića, koja se imala sagraditi g. 1918. na »Smrekovcu« pod Risnjakom, u visini od 1200 m. nad morem. Ta bi kuća imala poslužiti kao utočište planinara kod uspona na susjedni 1528 m. visoki vrhunac Risnjaka. Ne samo po ukusnoj vanjštini, već i po praktičnoj razdobi pobudio je taj krasan model opću pažnju. Prevrat pod jesen god. 1918., i zatim nastale teške gospodarske prilike odgodile su gradnju ove toli potrebne planinarske kuće na bolja vremena. Nadajmo se međutim, da će požrtvovnošću interesenata, napose podružnice HPD u Delnicama, biti moguća čim skorija izvedba tog važnog turističkog utočišta u cilju promicanja što revnijeg planinarenja na Risniak, najviši vrhunac krasnog našeg Gorskog kotara!

Lijevo od ulaza u istočnu dvoranu izvješene su na stijeni razglednice i panorame sa najljepših tačaka slovenskih Alpa, vlasništvo tajnika HPD g. dra Zlatka Prebeg-a. Kolorirane te slike reproducirane su po ljubljanskom nakladnom zavodu Kleinmayr i Bamberg tolikom vještinom i umjetnošću, da se mogu takmiti sa najljepšim sličnim razglednicama i panoramama, što sam ih imao prilike vidjeti u Švajcarskoj. Ove su razglednice najpodesnije sredstvo, da i inozemstvo upoznaju sa krasotama naših planina i time pridonašaju znatan udio k oživljenu prometu stranaca u našim Alpama.

Dalje na zidu izvješene su planinarske karte, risane po društvenom odborniku i revncem planinaru g. Drag. Pauliću. Karte su izradene velikom preciznošću i sižu daleko nad niveau amaterskih kartografskih skica, a predstavljaju nam: Medvednicu (Zagreb. goru), Klek, Oštrelj-Plešivici i Kum. Karte će dobro doći ne samo planinaru, nego i skijašu, a mogu služiti dokazom, kako s malo spremnosti i pozornosti i planinar, koji nije geodetsko-topografski stručnjak, može sastaviti tačne i lijepе planinarske karte, koje su važno pomagalo svakog turiste.

Izvrsne kartografske radnje izložio je također slovenski planinarski pisac i kartograf g. Rudolf Badiura. Tu se osobito ističu preciznom izradbom njegove

turističke karte Karavanki i Jezerskog u Koruškoj. Badiura je stekao zasluga za slovensko planinarstvo već i prije rata izdavši ilustrovani vodič na Triglav.

Sveučilišni profesor i geograf g. dr. Milan Šenoa izložio je slikovit i pregledan šematični prikaz gorâ Jugoslavije od Triglava do Ohridskog jezera. Taj nam pruža vanredno zanimivu sliku orografskih odnosa Jugoslavije. Pošto orografske prilike znatno utječu na podneblje, plodnost i kulturu tla, a time na kulturni i privredni život pojedinih krajeva naše otadžbine, to bi bilo od velike važnosti, da se taj orografski prikaz sačuva u naučne svrhe.

Isti je autor izradio nadalje panoramu sa našeg Slijemena, pa slijedeće oveće panorame: pogled iz Like na Velebit, pogled iz lepoglavske doline na Ivančicu i konačno pogled na Savinjske ili Kamničke planine.

Tik panorama prof. Šenoc vidimo panoramu s Mosora, što ju je izradio g. arh. Čiril Iveković, profesor tehn. visoke škole u Zagrebu. Slika je izrađena velikom vještinom i vrlo jasno nam prikazuje splitsku luku s okolnim bregovima.

Do ovih panorama nižu se tri grafički i stručnjaci lijepo izrađena meteorološka diagrama i to o prosječnoj godišnjoj temperaturi, naoblaci i insolaciji u Zagrebu (135 m. nad morem) i na susjednom Slijemenu (1035 m. nad m.), iz kojih razabiremo, kako visinska razlika bitno uplivise na klimatske odnose i od koje je temeljne važnosti planinarenje za narodno zdravlje. Diagrami, što ih je sastavio naš meteorološki stručnjak g. prof. dr. Vladoje Drapczinsky, jasno nam prikazuju, da u planinama imade manje naoblake, mnogo više sunca, a samo neznatno više studeni nego u nizini. Već sam promatrano ovih diagrama dostatno je, da pozornost onih, koji su željni svjetla, zdravlja i života, svrati na naše planine, koje nam pomladaju i tijelo i dušu. Sunce, a toga imade u izobilju na planinama, svojim ultraljubičastim zrakama ubija mikroorganizme, koji razaraju naše tijelo, i time stvara uvjete za nov život.

Srpsko geografsko društvo u Beogradu izložilo je svoja znanstvena izdanja, koja nam kazuju, kako su učeni krugovi Srbije već davno upoznali važnost geografskih istraživanja za spoznaju vlastite domaje. I ako su te rasprave znanstveno-geografskog značenja i ne zasijecaju zapravo u planinarstvo, to su oni ipak bitno pomoćno sredstvo svjesne alpinistike i opravdavaju nade, da ćemo doskora i u Srbiji moći pozdraviti prve korake oko organizacije famošnjeg planinarstva.

Napose nam valja spomenuti sjajnu zbirku vrsnih planinarskih fotografija s Velebita i Prenja, što ih je snimio i sastavio somborski liječnik dr. Radoslav Simonović. On je sa hrvatskim učiteljem Ivanom Šarinićem obašao velik dio gora u Jugoslaviji i slovi kao jedan od najboljih poznavaca Velebita.

Do ovih izložaka vidjeli smo na zasebnom stolu mnoge zanimive tiskanice »Slovenskog Planinskog Društva«, koje nam kazuju, do koje su kulturne visine dotjerali Slovenci svoj alpinizam. Bile se ovdje izložene osobne knjige planinskih vodiča, legitimacije i društveni znakovi »Slov. Plan. Društva«, starija - godišta »Slov. Plan. Vestnika«, razne tiskanice iz slov. planinskih kuća itd.

Malo dalje je izložen projekt za proširenje i nadogradnju planinarske kuće na Slijemenu, što ga je na poziv HPD izradio tehn. savjetnik ing. A. pl. Pisačić.

(Nastavit će se.)

Na Bijelim Stijenama.

V. Cvetišić.

Zagreb.

Kadgod sam bio na Bijelim Stijenama, imao sam novih doživljaja i udivljenja o neobuzданoj igri prirode, koja tako često u Alpama ostavlja duboke dojmove u dušama odvažnih planinara, a koje oni rado bilježe u svoje planinarske kronike.

Što me zanosi ovamo na Bijele Stijene tolikom privlačivom snagom, zašto hitim na njih verući se klisurama nestrpljivošću sportskog nagona, da se što prije dovinem nji-

hovih britkih stijena? — Ne mogu ni sam pravo dokučiti. Kad god mi tko spomene taj krasni kraj, čutim čeznuće za njim, koje se uzdiže do najvišeg užitka, kada oko mene buji radost, topli kucaji srca i duboki osjećaji ushita, što prožiju grudi mojih sudrugova planinara u tim romantičnim planinama naše Švice.

A opet koliko puta je čudnovat i dosta često nerazjašnjen utisak, što ga primaš baš ovdje, u tom bajoslovnom kraju naše Kapele, podno samih tih bregova u tihim i malenim seoskim kućicama. Ti jaki goršaci bistra pogleda i zdrava duha ne shvaćaju pravo, zašto tako veselo kuca srce ushićenog planinara baš na tim pustim vrletnim planinama, ne slijede sa čeznućem njegovu čežnju, da se proveru tim grebenima i skalinama, gdje se uz tihu pjesmu vjetra i omorika udomila fantazija prepuna dugih priča o nevidljivim silama crnih šuma i sablasnih stijena i o od pamтивјекa začaranom starcu Kleku, gdje da je i sam Kraljeviću Marko legao na počinak u staračko mu krilo.

I taj goršak ne da, da mu dirneš u to vjerovanje, ne da, da mu kroz selo u ime planinarske kulture crvenim znakom bilježiš put na naše Alpe; on ih iza tebe još svježe briše blatom, da mu po tom znaku ne dodju zloguke žene sa začaranog vrha u njegovu sirotnu potleušicu, u kojoj je bilo već dosta nesreća i zala. Narod tih gorštaka ima svoju tradiciju, a vjerujte mi, ta podaje tom planinskom kraju još veći čar, što ga smisliti može samo čista piesnička duša našeg naroda.

Nema tu alpskih kuća, ni mekih ležišta, toplih juha od stušena graha, ni haidinskih žganaca sa slaninom, ni toplog čaja. Nema tu ni planinskog vodiča, ni planinarskog pozdrava, ni putova sa pločama i znacima. Divlja romantika na sve strane! A ta te upravo potiče u tvom čeznuću, da se popneš ovamo na vrhunce, i na sam Badnjak i u žarko ljetu. Ne smeta te ni noćenje u šumi, ni u drvenoj daščari; na lišću — dočekaš u dubokom snu osvit dana! Ne smeta te ni izvjeđljivi domaćin, što te neprestano i začudjeno pogledava, kao da pravo ne vjeruje, što te goni u planinu, kad nijesi od šumarskog zvanja. Ne smeta te, kad stane pričati, a priča — dugo o razbojnicima i vatri na Kleku, o udesu i vješticama; — usneš blaženim snom i snivaš o doživljajima prošlog dana.

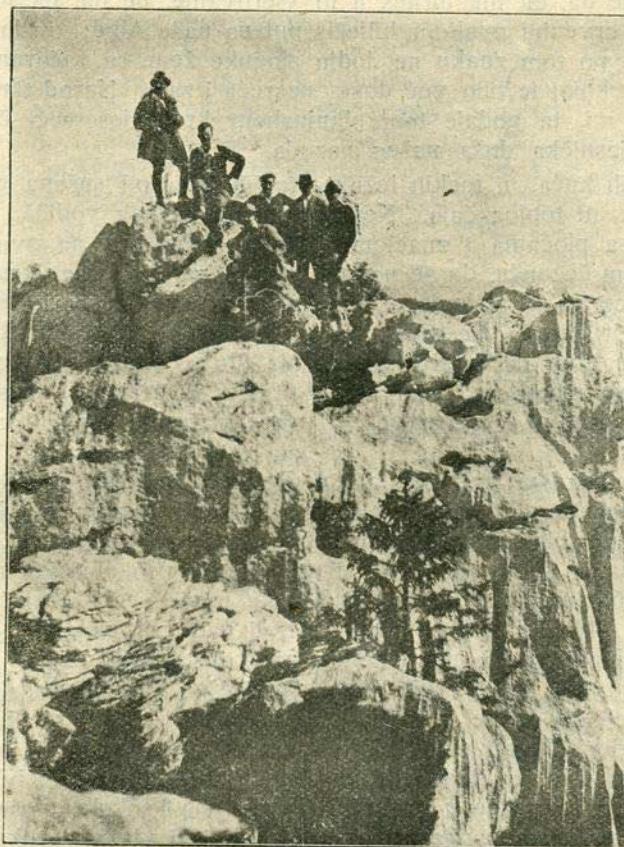
Bilo je mjeseca augusta, kad smo preko Begova Razdolia pošli na Bijele Stijene. Premda je bilo u augustu, zahladilo je i duvao je mrzli zapadnjak. Nebo bilo je prevučeno tankim sivkastim oblačićima, koji su se na sve toplijem suncu gubili. Naokolo iz crnih gudura i provalija dizale se bijele magle, što je već običajan pojav jutrom u planinama, u raznim oblicima, kao aveti dižući ruke u vis i uništavajući jedna drugu, spašajući se u bjelkaste oblačice, što su isprva titrali nad vrhovima, a od časa do časa zastirali ih. Na našem putu nema planinarskih znakova. Naš vodič lugar kruži po tim vrhovima, što su provirili iz tih crnih šuma, šutljiv je i žuri mu se, da što prije dodje na prevalu, što nas dijeli od doline, u kojoj je Begova Staza. Vietar je duvao sve jače i motao u zraku magle. Vezali smo šešire i navukli kapute, jer je vietar prolazio kroz kosti. Čujemo, kako nas iz crnih vlažnih šuma podrugljivo dozivlju šožke i svrake, jedini stvorovi, što uz kukavice u proljeće, jastrebove i sokole unose nešto života u taj pusti kraj. Vietar nam tiera u obraz maglu, hladna je i vlažna; ruke su nam pomodrile od zime hvatajući kamenje. Dosegli smo prevalu!

Magla! Žuto-siva magla!

Magla nas obavlja sve gušća, na dva do tri metra jedan drugoga ne prepoznajemo. Ta što smo joj skrivili, da nas progoni tako silovito iza naših pleća! Što da radimo? Tu nema odgovora, već-brzo dalje niz to pusto kamenje i paprad. Spustio se pljusak, koji ne poznaje nepremočivih pelerina i gumenih ogrtača. — Bljesne! — Pred očima ti još dugó ostaju od te munje neke vijugaste žute šare. U ušima ti šumi, kao da je iza tebe opalio top. Nemaš kuda da se skloneš — nigdje ništa, nigdje nikoga. Lugar okrenuo cijev od puške k zemlji i ko hitar zec bježi nizbrdo kroz gustu i do prisiju visoku paprad, što mu promočila i noge i odjeću. Nema tu oklijevanja, nema tu ni odmora ni daha. Strijele udaraju kao u ratu topovi! Osjetiš, da si u žutom munjevnom oblaku. — Bože moj, dodje ti u toj konvulzivnoj trki nizbrdice momenat, da u tom paklu oko sebe rezigniraš; gladan si, ne možeš da staneš, nemaš pogleda ni naprijed, ni lijevo, ni desno.

Slijediš slijepo onu prikazu pred sobom u magli, što si je navukla na glavu crnu vreću i što bježi glavom bez obzira. Tu znade čovjek cijeniti, što je zdravo srce i jaka pluća, i dobro čavlima potkovane cipele. Ne daš se, opireš se svom snagom i ne daš se tim nevidljivim silama, što vrebaju na te, da te unište i boriš se do zadnje kapi znoja; — hoćeš da pobijediš i moraš da pobijediš!

Pod nogama osjetiš, da si taj strmi i najgrozni dio puta sretno prošao i odahneš s uzdisanjem spašena čovjeka, što je dočekao sretnije časove. Eto nas na cesti, što vodi iz Tuka u Jasenak! Radnici, koji su pravili tu cestu, stisnuli su se pod niskim krovom od granja i lišća, promočeni od kiše, duvaju u vatru i pokazuju nam nekih 200 metara udaljenu jelu, u koju je udarila strijela i koja je gorjela kao baklja. Kod tih živilih stvorova, u tom samotnom kraju, mi smo se udobrovoljili, počeli zbijati šale, kao da oko nas ne pljušti kiša. Udomili smo se oko te vatre, kao da smo u triglavskoj planinskoj

Sl. 3. Partija sa Bijelih Stijena.

(Fot. V. Cvatišić)

kući. Otvorili torbe i sušili haljine i kod svakog vala vjetra i tutnjave gromova bili uvjereni, da će još danas sievernjak očistiti nebo i da će zasjati sunce! Oko dva sata provirili su prvi traci sunca, a nama zakucalo srce od veselja, kao da se bogzna o čemu radi. Bili smo kao djeca u bezazlenom ushitu i od srca zapjevali himnu planinama. Kao da smo primili novu snagu u tijelo i novi poletni duh, nastavimo strasno uspon na Stijene, što su se tako veličanstveno nadvile nad naše glave i lješkale se na tom suncu u čistom kristalnom zraku, što je mirisao po hladnom daždu, kao nanizani briljanti u bogatom djerdanu.

Gole i šljate pećine, nazvane karakterističnim imenom »Bijelih Stijena«, teško su pristupne bez vodiča, jer ih okružuju guste i neprohodne, ispresjecane cijelim vijencem

krških vrtača, a steru se od Jasenka do Bitoraja u duljini od više kilometara. Na polovini puta od Begove Staze do vrha planinar bez vodiča može lako da se izgubi u onom labirintu ponikava, pa mora oprezno plaziti među oštrom pećinama, uzlaziti na gromače i spuštat će u vrtače, prelaziti preko oborenih stabala i mjestimice krčiti put kroz guštaru, a p i tom pomnijivo paziti na kompas i na kartu, koji su i te kako potrebni u našem rastrganom kršu, ako hoće da ne promaši cilja. Obično se planinari pod vodstvom lugara uspinju do zapadnoga kuka, koji je na karti obilježen sa 1314m. visine; ali je u planinarskom pogledu zanimljivija i teža za uspon istočna glavica, koja ima kotu 1335 m., te je po tom očito najviši vrh u tom dugom lancu. (Sl. 3.)

To su naše dolomitske vrleti! To su naše »Zinne« i »Fünffingerspitze«, »Drei Zinnen« i »Roszzähne« i bog ti znao, kako se sve zovu ta dolomitska čudovišta, što privlače radoznaile putnike iz najudaljenijih krajeva zemlje. A u njihovim je škrapama bogatstvo flora — bogatstvo gorskog cvijeća, cijele kite velikih runolista, do kojih ljudska ruka nije još dohvatiila. Evo nas na najvišem kamenu bijelog strmog crkvenog tornja; obasjani žarkim suncem i razdragani pjesmom divimo se veličajnom prizoru, što se pružio duž Velike i Male Kapele i po cijelom Gorskom kotaru, pa sve tamo do masivnog Velebita, kojega se glavice zrcalile u suncu, bijele i čiste kao kararski mramor. A tamo iza njega sakrio se sinji Jadran — naše more i sutra ćemo ga pozdraviti, spuštajući se do njega prekrasnom cestom, što iz Jasenka vodi u Novi.

Škrlatica [2738 m].

M. Bogdanović,

Zagreb,

Godine 1919. pružila mi se prvi put prilika, da se popnem na Triglav. Krenuli smo na nj iz Mojstrane, kroz dolinu Vrata. S desne strane te doline udarili su mi odmah u oči krasni oblici golih kamenih vrhova. Što smo dalje stupali, to su se ukazivali sve ljepši oblici. Drugi mi se dan pružila prilika, da s vrha Triglava pobliže upoznam te krasne vrhove. Sjeverozapadno od Triglava, odijeljen dolinom Vrata, nešto niži od Triglava diže se Suh Plar (Škrlatica). Neobično mi se svidao razderanošću svojih vrhova i strmim položajem. Odmah se porodi u meni želja, da se popnem na faj vrh, o kojem sam čuo pripovijedati, kako je uspon naporan, što više, gdje god je i opasan. Ali te mi godine nije bilo moguće. Godine 1920. bio sam po drugi put na Triglavu, ali i tada je bilo zapreka, a želja za usponom na taj vrh, obavit za mene tajnovitošću, još je porasla. Napokon mi se godine 1921. ispunji vruća želja. Složismo se ja i moja dva druga, da krenemo u Juliske Alpe, a kao prvi cilj odabramo Škrlaticu. Oni, koji su prošlih godina bili na Škrlatici, pričali su, da je put slabo markiran, gdje god uništen od plazova, pa da ne preporučuju, da se ide bez vodiča. U Mojstranu smo stigli oko 10 sati, pa nam toga dana nije bilo moguće krenuti dalje od Aljaževa doma. U Mojstrani se dogovorismo s vodičem, da dode drugi dan za nama u Aljažev dom, pa da ćemo sutradan na Škrlaticu. Medutim moji prijatelji, koji još nisu bili u Alpama, odluče, da ne idu na Škrlaticu, nego radje na Razor, koji im se po pripovijedanju činio lakši. Drugi dan ustanem rano u jutro. Moji prijatelji još spavahu. Pogledam kroz prozor i ugledam našega vodiča, kako raspravlja s opskrbnikom Aljaževa doma. Probudim prijatelje i doskora bijasmo spremni na odlazak. Ali kamo?

Vrijeme nije obećavalo mnogo. Po vrhovima hvatali se oblaci, a svaki bi čas pala po koja kapkiše. Sve je to pružalo kraju monoton vid. Napokon se dogovorismo s vodičem za uspon na Razor. Na večer se vratismo s Razora u Aljažev dom. Zapitam prijatelje, hoćemo li sutra na Škrlaticu. Ali mi nisu pokazivali osobite volje za to. Drugi dan rano u jutro ostavismos nas dvojica Aljažev dom i uputisimo se ravno u sjevernom smjeru, da se popnemo na Škrlaticu. Sunce je upravo izlazilo, Škrlatica je bila krasno osvijetljena, zrak čist, nebo tamno-modro, boje vrhova prelazile su iz crvene u zlaćanu, a po gdjekoji oblačić zavio bi na časak njezin vrh kao velom. Odmah počinje strm uspon kroz šumicu, kakva je običajna u Alpama. Što je viša nad morem,

to je kržljavija, dok napokon ne prelazi u grmlje. Uspit nadosmo svu silu jagoda. Put dalje vodi strmo uza stijene. Po prilici sat hoda od Aljaževa doma nalazi se vrlo. Dalje kreće put na lijevo prema Križu (2410 m.), a zatim skreće opet na desno, dok se ne sastane s putem, koji vodi sa Križkih poda. Dovle ima $2\frac{1}{2}$ —3 sata. Tu sjedosmo, da se malo odmorimo. Vrh Škrlatice nije otud vidljiv, vidi se samo masiv njezin, a do vrha ima odavle još 3 sata. Nakon odmora krenusmo od raskršća desno. Putem smo naišli na stado koza, koje pasu po tim bregovima bez ikakova nadzora. Napokon stajasmo pod velikom sipinom (Geröll). Popesmo se komad po sipini i eto nas doskora među hridinama. Put vodi dalje među samim stijenama. Taj je put izgradilo »Slov. Plan. Društvo«. Najprije se strmo uspinje, a onda se na drugoj strani strmo isto toliko spušta. Put je donekle osiguran žicom. Poslije toga silaza vodi put strmo po snijegu. Može se ići između snijega i hridine, ali je taj prolaz vrlo uzak. Isprva smo se njime poslužili, ali poslije predosmo na snijeg. Hodali smo po rubu snijega. Na jednom mjestu mi se omakne noga, ali se srećno zadržim cepinom. Poslije snijega nema više nikakvih poteškoća. Put vodi po grebenu i nije nimalo izložen. Na desnoj strani nalazi se duboka kotlina, ispunjena snijegom. Za tu kotlinu pripovijedaju lovci, da je stjecište divokoza. Nad njom se prostiru sami šiljasti vršci, koji se vrlo lijepo vide s Triglava. Doskora eto nas na vrhu. Tamo se nalazi Škrnjiča, koju je postavio D. Ö. A. V., sa knjižicom za upisivanje. Sada je ta knjižica sasvim struhnula od vlage. Pogled s vrha je krasan i dalek. Na jug zastire pogled Triglav, koji se sa Škrlatice krasno vidi. Najljepši je pogled prema sjeveru i zapadu. Od Alpa se krasno vide Jalovec (2643 m), Mangart (2678 m), Mojstrovka (2332 m), Razor (2601 m) i dom na Vršiću, a iza njih cijel niz austrijskih i talijanskih Alpa. Prema sjeveru i sjeveroistoku krasno se vide Karavanke i Kamničke Alpe. Prekrasan je pogled na Vrpsko i Osojsko jezero. Od mjesta, koja leže podno Škrlatice, vide se jedino Devje i Podkoren. Škrlatica je iza Triglava najljepše razgledište u Julskim Alpama. Nagledavši se krasnih pogleda, sjedosmo da ručamo. Nakon odmora od jednog sata i pol krenusmo istim putem natrag, samo s tom razlikom, da smo, izjavši između hridina prešli na sipinu i po njoj se spustili, zapravo vozili kao po snijegu. Ostali dio puta išli smo kao i gore. Od Aljaževa doma do vrha Škrlatice ima približno sedam sati. Taj je put jedini do sada markiran. Iz Kranjske Gore ide jedan put prema Škrlatici, ali taj nije izravan, nego se sastaje s onim iz Aljaževa doma pod samim vrhom Škrlatice. Taj put traje deset sati i mnogo je naporniji od onoga iz Vrata. Razlog, što nema izravnoga puta iz Kranjske Gore, jest taj, što Škrlatica vrlo strmo pada u dolinu Velike Pišence, tako zvanom »Škrlatičnom sjevernom stjenom«. Uspon na Škrlaticu po toj stijeni je teška penjačka tura, koja je mnoge stajala života i polomljenih udova. U Aljažev dom stigosmo na večer oko 7 sati. U jedilnici se skupilo mnogo svijeta, sviralo se i plesalo. Platismo vodiču, a on krenu odmah u Mojstranu. U jedilnici se nismo dugo zadržavali, nego povečerali i otišli spavati, da se okrijepimo za sutrašnji uspon na Triglav.

Planine.

Dr. Božo Cvjetko ić.

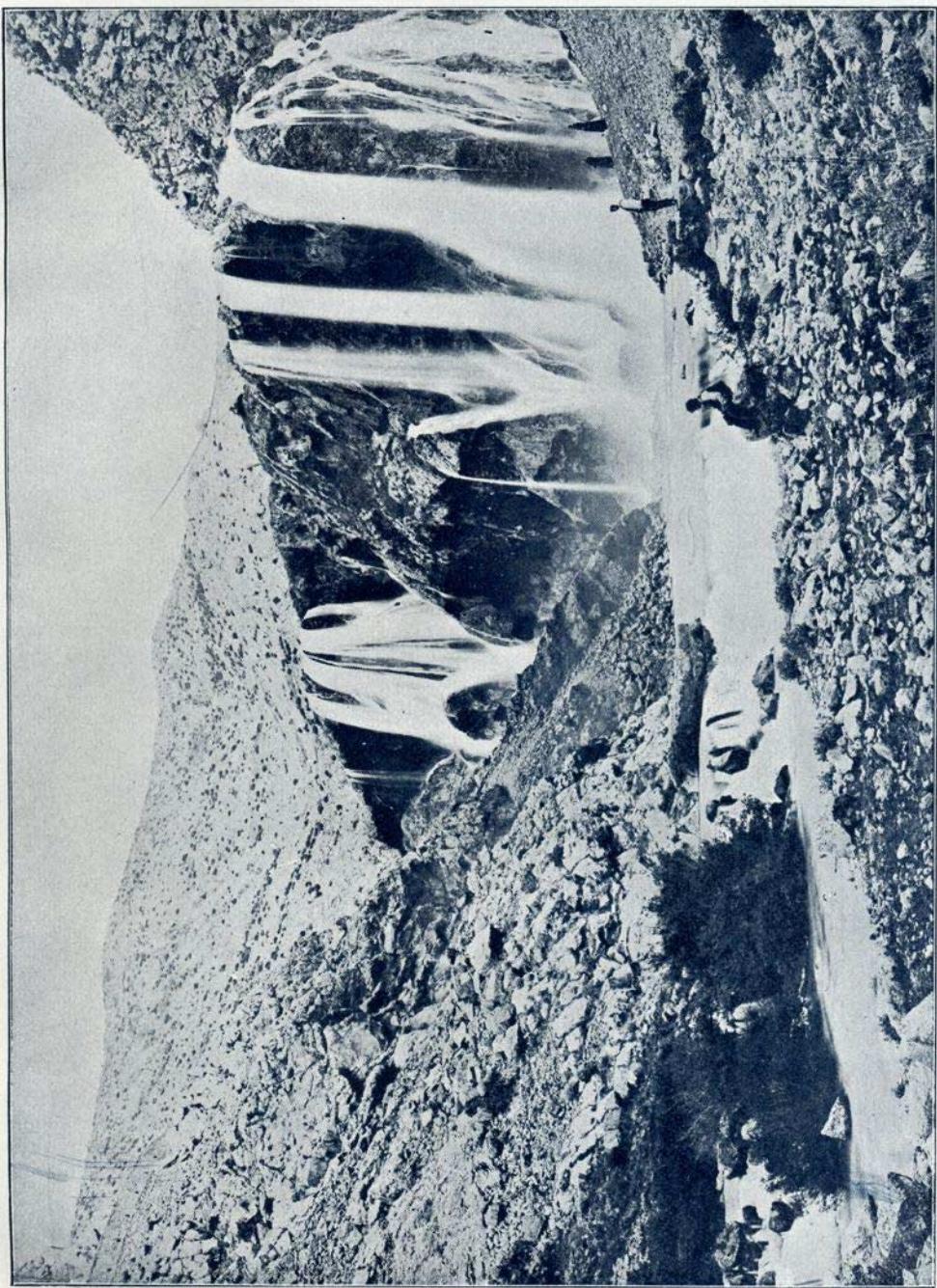
Zagreb.

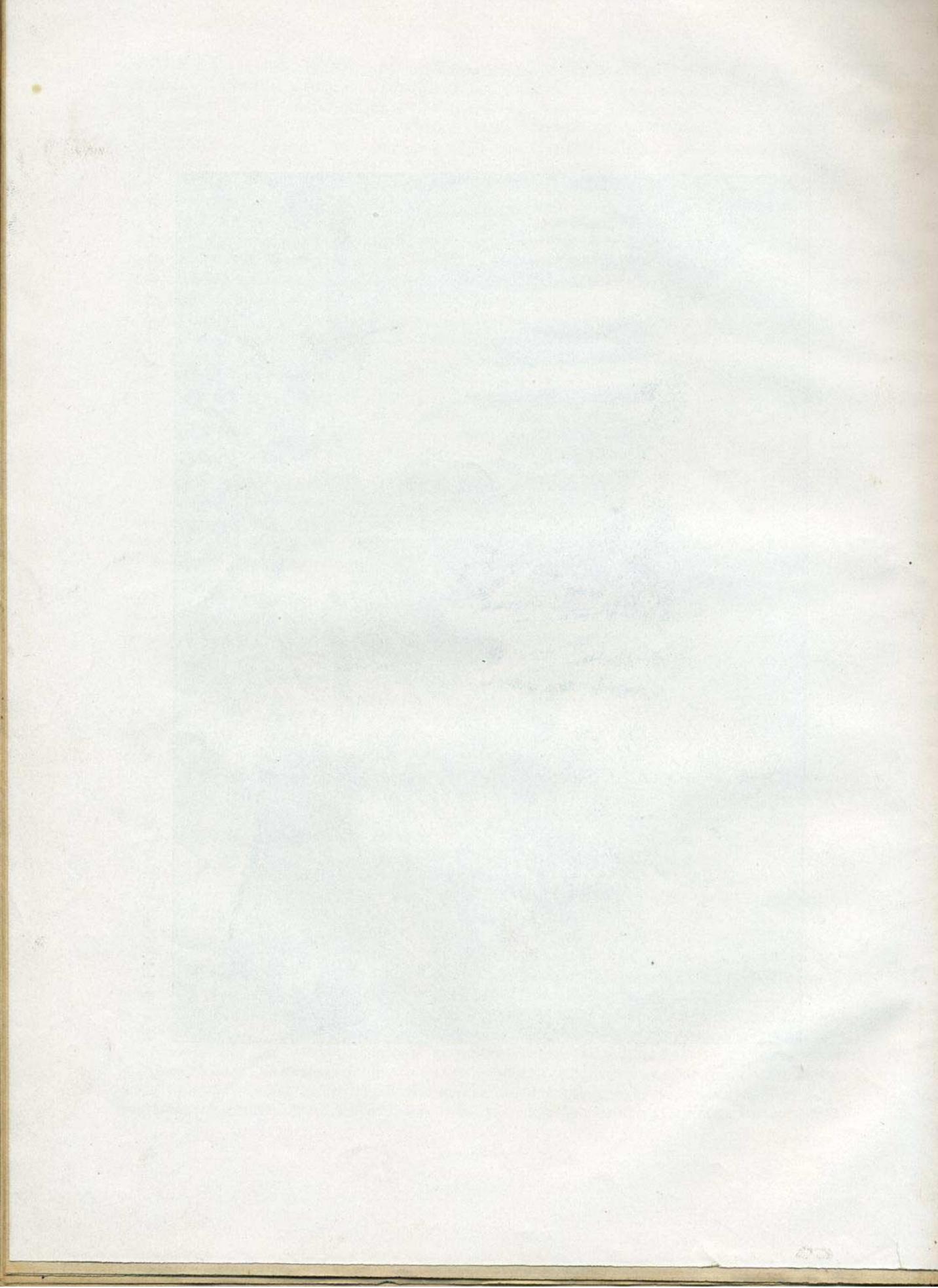
I. Uvod.

Na socijalnu evoluciju i kulturno stanje svakoga naroda, plemena i njihovih ogranka utječu raznovrsne uzročne sile. One neprekidno poput roja pčela nasreću na život naroda i plemena, daju mu druge smjernice, preokreću ga; sad ga turaju naprijed, sad zaustavljaju, a onda opet bacaju natrag. Danas ne možemo da točno opredijelimo sve ove tvorne sile kod svakoga naroda ili plemena, jer su od ikona medusobno usko povezane kao karike na jednom lancu, te jedne postaju uzrocima drugima; ali se između njih ipak jasno ističu tri snažne pokretne sile kao gorski vrhunci iznad zemljine površine: 1. milieu (vanjska prirodna okolina), gdje je narod našao stalno prebivalište

(FOT. D. D. GORJANOVIC).

SLAPOVI KRKICA NEDALEKO KNINA.

od vijekova, 2. etnička svojstva dotičnog naroda, 3. različiti kulturni upliv, koji su na nj utjecali. Među tima uzročnim silama igra opet najveću ulogu u razvoju ljudskog roda miliet ili prirodna okolina. Ova nije samo pozornica sve njegove djelatnosti; to je, kako reče Ratzel, i njezin primum movens (prvi pokretni uzrok). Tako zaista povijest čovječanstva ne stoji uz prirodu, jer je uvjetovana u njoj samoj. Ova znamenita krialatica Karla Rittera bit će potpuno razumljiva, ako još dodamo: povijest je čovječanstva u prirodi i ljudskoj borbi za opstanak. Čovjek pripada potpunoma našemu planetu. On je na njemu i osvanuo, kada je priroda sve pripravila za potpun njegov opstanak. Prema tome morfološka slika našega planeta u horizontalnom i vertikalnom smislu, razdioba u tvrdokopnene i morske dijelove, različnost klime, flore i faune, nijesu samo predmeti prirodoznanstvenog karaktera; to su u isto vrijeme djełaonice i škole za nauku i organizaciju ljudstva. U njima priroda odgaja ljudi, kako će se boriti sa svim njezinim silama i bićima. Prema tome u povijest površine našega planeta upletena je i povijest ljudskog roda. Prirodne sile i bića, vertikalna i horizontalna raščlanjenost zemljine površine vrlo su različito i raznovrsno izvedene; zato i cijela opća povjesnica nije drugo nego neprekinuti niz diferensiranja. Ovo diferensiranje opće povijesti ima prema različitim krajevima različit karakter; ovo je osobito obilježje pojedinih dijelova zemljine površine i ljudi, što na njima nastavaju ili su jednom nastavali. Tako planine i uopće orografski dio našega planeta čine poseban krug osobite fisionomije i kulturno-političke veličine.

II. Upliv planina na vjersko čuvstvo narodâ.

Prije nego u pamet i razum čovječji dirnula je prirodna okolina u njegovo čuvstvo. Taj zakon prirodne filozofije najbolje potvrđuju primitivni narodi i plemena. To isto možemo kazati i o svim počecima opće povijesti. Dobi trijeznog razmišljanja i dvo-umljenja o svemu, što još ne osvijetli zraka znanosti, prethodi uvijek doba čuvstva, personifikacije, slikovitosti, legenda, vjerovanja u pojave svijeta i t. d. Ovo je i razumljivo, kad znamo, da i nema života bez čućenja. Prema tome je i sjegurno, da je prirodna okolina najprije obuhvatila čovjekovo srce i dušu, pa na njih udarila svoj pečat divljenja i prirodnu posljedicu toga obažavanja. Ljepota prirode, koja se kaže u modrini nebeskoj, u sunčevu sjaju i svijetlu, u bezbroju zvijezda, u nebotičnim planinama pokrivenim snijegom divotne bjeline ili ledenjacima smaragdne atrakcije, u šumama neprohodnih prostora, u travnjacima, u žitorodnim poljanama opsutim cvijećem svih nijansa ljepotnog momenta, u oceanima nedogledna horizonta, u plavetnom previjanju valova najveće miline u tijelu Evinih kćeri, tog najsavršenijeg djela majke prirode, udarila mu je u oči, pa mu napunila dušu i srce zanosnom milinom čuvstva; to je onaj momenat u čovjekovu životu, kad bi čovjek izljubio sav svijet klanjajući se onome redu, koji svim tim upravlja. Ovo je i zbiljska osnovica pomici o raju zemaljskom, što je susrećemo gotovo kod svih naroda, naravno u raznim oblicima.

Zemaljski raj, eden i t. d. sastavan je dio kršćanske- židovske, asirsko-babilonske i t. d. vjere. Među prvim dakle čuvstvima, koje je priroda u čovjeku probudila, bilo je očito vjersko čuvstvo. Ovo je čuvstvo razvilo pomalo više ili manje stalne vjere, koje su onda ljudi za to određeni sveli u stalne oblike i dalj im izrazito obilježje. No budući da je oblik zemljine površine raznovrstan, to će i vanjski ili prirodni utjecaj ovo nastojanje diferensirati i uputiti razvitak u stalnom pravcu svojih osebina. Tako će ravna i beskratna stepa ili pustara sa uvijek vedrimi modrim nebom, čistim uzduhom pri prizoru čitavih snopova svjetla, koje sunce siplje, i pri neizbrojnom trepetu zvijezda uz neprestano vedro obzorje, mrtvu tišinu i veliku monotoniju, pobuditi najlakše u čovjeku monoteističku vjeru. Baš protivno djeluju planine i uopće goroviti i šumoviti predjeli. Tamo se nalazi čovjek pod neprekidnim utiskom dražesne promjene gora i dolina, koje se steru u skupinama ili u velikoj rastegnutosti u različitim smjerovima. Planine uokviruju ravnice, pokazuju prašume najisprepletenijih oblika i u gustim šikarama kažu oblike farme i flore najdivnijih boja. U takovim predjelima sunčevu svijetlo dopire do čovjeka i njegove zjenice kroz hiljade oblika krvudasta granja; tu se lomi i čarobno trepeće na

miliardama svježeg lišća, pa se prelijeva u svim bojama svojega spektra i pruža filmskom brzinom najdražesnije slike. Čudnovati oblici čvorovitih, jako isprepletenih žila stabala, koje se poput mreže stežu pod zemljom i nad zemljom tražeći životne sokove, pa drevna kvgasta stabla uz tek propupale mladice i mladahno drveće, na mjestima neko neobično veselje i živahnost, kao da se stabla prometnuše u živa bića i slave veliki dan probudene prirode, na mjestima opet neko tajno uzdisanje plačnog lica stvari, koje tako bistro prozre pjesnik Vergil i ovjekovječi u krilatici: »Sunt lacrimae rerum«, pa neko škripanje i poimanje patnja pustoga svemira, pa oni neki šumski glas, što ga zovemo šumom ili čukom, pa cijukanje, lepršanje, zavijanje, žalobno pojenje, kriesenje, pa ono izvaljeno kamenje kao kosturi gorostasa te ledenjaci, sniježne naslage, morene, užvine, izvori, koji stvaraju Volge, Konge, Amazonke, pa Save, Kupe, Drave i Dunave, pa ono neko slijevanje čovjekove duše i duše planina sa dušom cijele vasijone: sve to na snopove baca čovjeku pred oči ono mnoštvo šarenih, realnih i varavih slika; sve ga to zanosi i tako sužuje u svojoj mnogostruktosti, da u svakom izrazitijem stablu, izvoru, kamenu, užvisini ili udoljici vidi stan nekih nevidljivih i tajnih bića. Da ova bića čovjek udobrovolji i učini sebi sklonima, počinje im se klanjati i prinositi žrtve. Posve je dakle prirodno, da su ljudi u šumovitim i planinskim predjelima stvorili politeizam. Ovo nam jasno potvrđuju drevne mitologije Japanaca i Kitajaca, kao i one Indijaca, Iranaca, Kavkažana, Helena, Slavena, Kelta, Germana, Indijanaca i t. d. Svi ovi postaviše prijestolja svojih bogova po najvećim vrhuncima Fusi-sana, Taj-čana, Chomo-Lungmi-a (Mount Everesta), Demavenda, Elbrusa, Olimpa, Triglava, Snowdona, Kyffhäusera, Aconcague i t. d.

(Nastavit će se.)

Naše slike.

1. Slika na prvom prilogu prikazuje nam starca Kleka sa strane, s koје ga nismo vični gledati. Mi smo obično naučeni gledati njegovu kukastu trupinu sa Ogulinske ili Hreljinske strane, koja nam je već postala posve običajna. Naša slika pokazuje nam livadu i sam Klek sa jugoistočne strane, gdje one livade uz osamljeno drveće čine okolicu vrlo slikovitom, što nije izbjeglo oštrom oku našeg vrlog planinara i još vrsnjeg fotografa g. Paulića

2. U kršnom dalmatinskom Zagorju u okolišu Knina izvire podno Crne glavice i Klanca potok Krkić. Odavle teče smjerom prema zapadu, pak

se kod sela Topolje nedaleko Knina ruši preko 15 m. visoke vapnenačke gole brane u dolinu kninskog polja. Ispod slapova zakreće Krkić prema jugozapadu, a kod Knina zakrene naglo prema sjevero-zapadu, gdje se podno brijege Mte Salvatore sjedinjuje s potocima Butišnicom i Radiljevicom i teče dalje smjerom prema zapadu kao Krka, koja u svom toku pravi niz prekrasnih slapova, od kojih ćemo u sljedećim brojevima donesti poznati Skradinski Buč. Lijepu ovu sliku slapova Krkića snimio je sveuč. prof. dr. D. Gorjanović.

—ak.

Društvene vijesti.

Nakladna zadruga hrvatskih planinara osnovana je 9. ožujka o. g. u krilu »Hrvatskoga planinarskoga društva« sa svrhom, da se omogući i materijalno osigura ponovo izdavanje društvenog glasila »Hrvatskoga Planinara« i ujedno izdavanje drugih potrebnih planinarskih spisa, almanaka, koledara, vodiča, zemljovida, panorame, razglednice, albuma, brošira, statističkih tabela itd. Članovima zadruge mogu biti samo članovi »Hrvatskoga planinarskoga društva« i njegovih podružnica, koji uplate barem jedan zadružni udio (K 1000 i K 50 u ime osnovnih troškova) i koje ravnateljstvo zadruge primi. Do 12. travnja upisalo se toliko zadružnih dijelova, da je izlaženje lista bilo osigurano, te se je mogla držati konstituiran-

juća glavna skupština, na kojoj je obavljen izbor ravnateljstva i nadzornog odbora, a nakon toga ovršen upis zadruge u sudbeni registar.

Dijelovi se i nadalje primaju, stoga pozivamo sve prijatelje planinarstva, koji su članovi našega društva, a napose naše podružnice, da upisu koji udio, pa da iznose pošalju društvenoj poslovniči.

Istdobno je upravni odbor »Hrvatskoga planinarskoga društva« jednoglasno zaključio, da se nastavi god. 1914. prekinuto izdavanje društvenog glasila »Hrvatskoga planinara«. Pri tom ga je vodila misao, da će se samo tako moći uspješno širiti planinarska misao u krugovima naše inteligencije i omladine. Time hrvatski planinari dobivaju list, u kojemu će se moći stručno i naučno